T-TUDOK
Tudásmenedzsment és Oktatáskutató Központ Zrt.

OKTATÁSI FEJLESZTÉSI PROGRAMOK ÉRTÉKELÉSE

www.t-tudok.hu

1035 Budapest, Vihar utca 18. telefon: (+36 1) 887 4851, e-mail: info@t-tudok.hu

T-TUDOK által végzett programértékelések

Tanodák munkájának értékelése

Megrendelő: Roma Education Fund (REF)

Időpont: 2012 szeptember - 2013 május

A kutatás/értékelés célja az volt, hogy a REF 2013. januárig tartó Tanoda projektjének keretében támogatott 19 tanoda munkáját egy éven át folyamatosan kövessük és visszajelzést adjunk az eredményekről. A program eredményességét egyrészt a számszerűsíthető adatokon alapuló indikátorok alapján, másrészt a diákok kompetenciáinak tesztelése alapján kérte a megrendelő vizsgálni.

Főbb kérdések: a REF által finanszírozott tanodák szakmai munkájának nyomon követése és értékelése,

- fejlődik-e a tanulók matematika területen mért kompetenciája
- fejlődik-e az induktív-deduktív gondolkodás képessége
- milyen szakmai munka zajlik a tanodákban
- a mérhető eredmények betudhatók-e a tanodák szakmai munkájának

Módszerek: on-line naplózás a tanodai részvételről, 600 tanuló bemeneti és kimeneti kompetenciamérése matematika és induktív-deduktív gondolkodás és motiváció terén kontrollcsoporttal (osztálytársak, akik nem jártak tanodába), helyszíni monitorozás, öt tanodában helyszíni megfigyelés.

A Dobbantó program értékelése

Megrendelő: Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány

Időpont: 2009-2011

A kutatás/értékelés célja: A Dobbantó program, egy, a szakiskolák körében zajló komplex fejlesztési program célja az iskolai lemorzsolódás csökkentése, az iskolákból tanköteles kor előtt kikerülők visszaterelése volt. A program szakmai monitoringjának legfontosabb célja olyan adatok biztosítása volt a programvezetés számára, amelyek megalapozzák az akciókutatás önreflexiós folyamatait.

A monitoring tevékenységnek az alábbi fő kérdésekre kell választ adnia:

- Megfelelő támogatást kapnak-e a projektben résztvevők?
- A programfejlesztés kialakított modellje hatékonyan működik-e?

Módszerek: Az intézmények és tanulóik továbbhaladási adatainak másodelemzése, postai kérdőív a projektben résztvevő intézmények vezetőivel és a résztvevő pedagógusokkal, a coachokkal és mentorokkal, strukturált interjúk és fókuszcsoportos megbeszélések ugyanebben a körben és a tanárok körében, tanulói adatok elemzése, egynapos intézménylátogatások és online felület működtetése a résztvevők számára az információk visszacsatolására és az egymás közötti kommunikáció segítésére.

Kreatív Partnerség Magyarország – egy nemzetközi program hazai pilotja

Megrendelő: nincs, a projekt önkéntes, saját finanszírozású, (nemzetközi partnerek önkéntes együttműködésével megvalósított)

Időpont: 2013 december – 2014 július

A kutatás/értékelés célja: A nemzetközi program hazai pilotja öt pécsi iskolában zajlott, ahol a pécsi egyetem művészhallgatói egy, az angol partnerek által tartott képzéssorozat után a tanórákon a pedagógusokat segítették kreatív módon.
Az értékelés célja a folyamat nyomon követése és a résztvevőket segítő folyamatos visszacsatolás volt, valamint egy olyan dokumentáció létrehozása, amely segíti a projekt jövőbeni terjedését és források bevonását.

Módszerek: tanulók online kérdőíves vizsgálata több időpontban, tantestületekkel problémafeltáró workshop, strukturált interjúk az intézményvezetőkkel, pedagógusokkal, foglalkozás-megfigyelések, tanulói fókuszcsoportos beszélgetések, online felület működtetése, kreatív szakemberek tervezési dokumentumokra épülő önértékelése.

Nemzetközi kitekintés

Programértékelés összekapcsolása az országos tanulói teljesítmény adatokkal – Creative Partnerships, UK

A „Creative Partnerships" (Kreatív Partnerség) az angol „Creativity Culture & Education" (Kreativitás, Kultúra és Oktatás) szervezet legnagyobb, több mint 10 éve futó programja, amely jellegét tekintve egyedülálló a világon. Egy olyan széles körben elismert programról van szó, amely művészetet, kultúrát, és kreatív szemléletet csempész be a tantermekbe. Mindezt azért, hogy jobb képességű és céltudatosabb diákok kerülhessenek ki az iskolákból, és hogy a pedagógusok újszerű tanulásszervezési módokat és kreatív probléma-megoldási technikákat sajátíthassanak el.

A program során innovatív és hosszan tartó kapcsolatok alakulnak ki az iskolák és a különféle szférából érkező kreatív szakemberek között (pl. előadóművészek, képzőművészek, építészek, multimédia szakemberek, tudósok). Az együttműködés pedig arra inspirálja a diákokat, a tanárokat és a kreatív szakembereket egyaránt, hogy újfajta módon közelítsenek ne csak az iskolán belüli, hanem a mindennapokban felmerülő problémákhoz is. A program első lépéseként az iskolák ún. kreatív segítők támogatásával beazonosítják az intézményük legégetőbb problémáit, amelyek lehetséges megoldását már maga a helyi intézményi projekt keresi.

A Creative Partnerships program bevezetési szakaszát az Egyesült Királyságban szisztematikus külső értékelés követte, a partnerségekbe elsőként rendeződő 398 iskola tanulói adatainak vizsgálatával. Az ún. National Foundation for Educational Research (NFER) programszintű értékelést végzett, amely a programban részt vevő tanulók önértékelésének, önbizalmának, és a tanuláshoz való attitűdjének változását vizsgálta a tanulói teljesítmény függvényében. Az NFER a nemzeti tanulói adatbázis adatainak segítségével keresett összefüggést a Kreatív Partnerség programban való részvétel és a rendszeres, országos tanulói teljesítménymérések eredményei között. Az elemzés módszere az ún. „multilevel modelling" (többszintű hierarchikus regressziós elemzés) volt.

A projekt implementációs szakaszát az Egyesült Királyság tanfelügyeleti szerepet is ellátó intézménye, a minőségi oktatás méréséért és az oktatási szolgáltatások értékeléséért felelős Office for Standards in Education (OFSTED) értékelte. Inspektor párok járták végig a kiválasztott iskolákat, s strukturált interjúkat készítettek a program helyi felelőseivel, a résztvevő pedagógusokkal, kreatív szakemberekkel, szülőkkel és a tanulókkal. Az interjúkat tanóra-megfigyelésekkel és a tanulók munkáinak elemzésével egészítették ki. Ezeken felül, a tanulói teljesítményeket is vizsgálták az országos tanulói adatbázis segítségével.

Mindegyik mérés azt bizonyította be, hogy a programban résztvevők teljesítménye szignifikánsan javult a programban részt nem vevőkhöz képest, többek között a szövegértés terén a beszédben és írásban, valamint matematika területén is.

A program komplex belső monitoring-rendszerrel működik, mely dokumentumelemzési és kvalitatív adatgyűjtési módszerekkel dolgozik. A belső információgyűjtés innovatív technikákat is próbál kidolgozni. Erre példa a program középpontjában álló kreativitás elemeire bontása és a résztvevők egyéni önértékelésének pókháló formában való vizualizálása.

Tanodamonitoring és értékelés 2012/13

2012 során a REF felkérésére vizsgáltuk 19 tanoda munkáját. Elemzésünk egyik kulcskérdése az volt, hogy a tanoda képes-e kompenzálni a hátrányos helyzetű diákok lemaradásait.

Az elemzés korlátai

- a tanodák nem folyamatos működése
- a bemeneti mérés előtt is már zajlott a program
- az értékelésre adott rövid időtáv
- nincs egységes módszertan a tanodákban, ahány ház, annyi szokás

A kvalitatív vizsgálat tapasztalatai

Az interjúk és fókuszcsoportos beszélgetések alapján kitűnik, hogy a tanodák, főként a kis településeken egyfajta multifunkcionális - részben szociális, részben kulturális - helyi szolgáltató-közösségi központ szerepét is betöltik egyben. Ugyanakkor elmondható, hogy a foglalkozások tartalmát tekintve bár pár helyen előfordul az előre meghatározott tanterv szerinti haladás, a legtöbb helyen az iskolai tananyagot követve szerveződnek a foglalkozások. A foglalkozások túlnyomó többsége a korrepetálásra fókuszál, illetve reprodukálja az iskolai tanórán elhangzottakat. A tanulásszervezési módszerek tekintetében sok helyen jellemzően kis csoportokban dolgoznak, ami ugyan nagyobb bevonódást tesz lehetővé a tanulók számára, viszont a legtöbb foglalkozásvezető a kiscsoportos forma dacára frontálisan tanít. A rendkívül hagyományos, s többnyire a helyi iskola pedagógiai kultúráját tükröző módszertani kultúrától csak néhány tanodában térnek el. Ennek is betudható, hogy a matematika és induktív-deduktív gondolkodás fejlesztését tekintve az eredmények nem robusztusak.

A mérés eredményei

Az adatfelvétel eredményeként elkészült adatbázis 342 tanodás (69%) és 154 kontrollcsoportos (31%) diákot tartalmazott. A bemeneti mérés során a kontrollcsoportos diákokra jellemzőbb volt, hogy kitartóan állnak a nehezebb feladatokhoz, hajlandóak sok időt fordítani az iskolai feladatok helyes megoldására. Ugyancsak jellemzőbb rájuk a társas attitűd, kevésbé kerülik mások társaságát és inkább tartják magukat jó képességűnek, ügyesnek, mint a tanodás diákok. Ennek megfelelően az is inkább jellemzi őket, hogy sikerélményük van egy-egy feladat helyes megoldása után (lásd 1. ábra). A motivációs szintek meglehetősen eltérőek a tanodás és a nem tanodás gyerekek között.

1. ábra: A tanodás és a kontrollcsoportos diákok közötti különbségek az önszabályozási kérdések néhány iteme tekintetében (1-5 pont átlag)

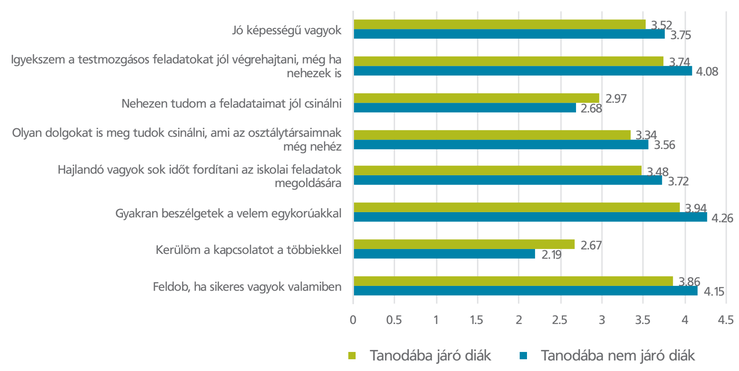

Az induktív-deduktív gondolkozás terén a tanodások körében nagyobb fejlődés, de alapvetően nem változik a kontrollcsoporthoz képest az elmaradásuk (lásd 2. ábra)

2. ábra: A tanodába járó és a kontrollcsoportos diákok átlagos teszteredménye az induktív-deduktív gondolkodást mérő teszten (pont)

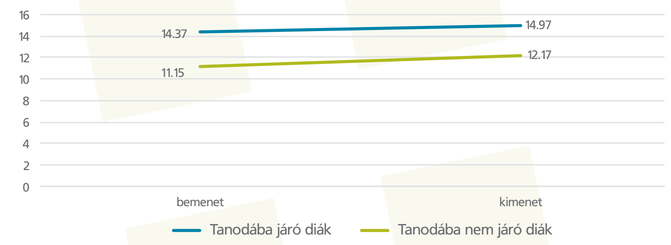

A matematikai készségek terén a tanodákban szignifikáns fejlődés mutatható ki, ugyanakkor a matematikai tudás még így is elég alacsony szintűnek mondható (lásd 3. ábra).

3. ábra: A tanodába járó és a kontrollcsoportos diákok átlageredménye a matematikai kompetenciát mérő teszten (pont)

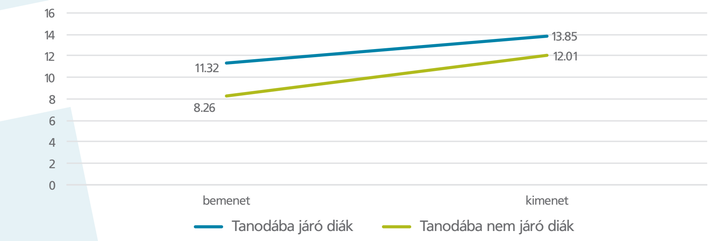

A tanodában töltött idő és a matematikai eredmények javulása között gyenge, de szignifikáns a kapcsolat, de az induktív-deduktív gondolkodást kevésbé fejleszti a tanoda/iskola.

A matematika eredmények javulása inkább az 5-6. évfolyamokon következett be, a 7-8. évfolyamokon szinte alig van fejlődés. Az induktív-deduktív gondolkodásban lezajlott változás pozitívan függ össze a társas attitűdökkel, az otthoni számítógép meglétével, az ingázással, de nincs kapcsolat a tanodai jelenléttel. A bemeneti teszteredmény negatív együttjárása a teszteredmény változásával azt mutatja, hogy a jobb bemeneti eredménnyel rendelkező diákok kisebb mértékű javulást tudtak elérni, mint a gyengébb kezdeti eredménnyel rendelkező diákok. Ez azt mutatja, hogy a tanodák valóban fel tudják zárkóztatni valamelyest a gyengébb tanulókat, ugyanakkor azt is látni kell, hogy ezt inkább tudják teljesíteni a napi gyakoroltatást jelentő, egyszerű feladatoknál, míg a komplexebb készségek terén minden bizonnyal más módszerre lenne szükség, mint a napi korrepetálás. A tanodák célja eredetileg ennél átfogóbb volt, a valódi felzárkózás és integráció mindenképpen más, hatékonyabb módszereket igényelne, amivel jelenleg a tanodák többsége nem rendelkezik.

Összegzés

A kontrollcsoportban mérhető hanyatlóbb teljesítmények, illetve a tanodákba járó tanulóknál érezhető javulás mindenképpen azt mutatja, hogy a tanodák működésének van értelme, hiszen állandó megsegítés mellett a gyerekek jobb teljesítményre lesznek képesek. Ez a fajta javulás azonban semmi esetre sem megnyugtató, mert a javulás ellenére igen alacsony szintűnek mondható a teljesítmény, a matematika feladatok többségét a tanulók 60-80 százaléka nem tudta megoldani. Még aggasztóbb, hogy a kontrollcsoport tagjainak teljesítménye is messze elmarad az országos átlagtól. Nyilvánvaló, hogy nemcsak matematikai problémáról van szó, hanem szövegértési – értelmezési gondokról, illetve a begyakorlottság teljes hiányáról. Ezért javasolható a tanodába járás kezdetének korábbi életkorban való meghatározása, hiszen akkor még lehetőség van azoknak a kompetenciáknak a sikeres fejlesztésére, amelyek az ilyen típusú feladatok megoldásához elengedhetetlenül szükségesek.

Az értékelés fogalma és keretrendszere

Egy oktatási program értékelése tulajdonképpen alkalmazott kutatás, ahol a társadalomtudományban használatos kutatási eszközöket arra a célra használják, hogy vizsgálják és feltárják egy program hatékonyságát (effectiveness) és hatásosságát (effects, impact). Akárcsak egy társadalomtudományi kutatás esetén itt is célszerű:

- a vizsgálat céljait tisztázni
- meghatározni a szándékokat és a kutatás területeit
- a kutatási design elveit tisztázni és felállítani, mint
  - » a megfelelő kérdések feltevése és operacionalizálása
  - » a megfelelő módszertan kialakítása
  - » az adatgyűjtési eszközök meghatározása
  - » a vizsgálat mintájának meghatározása
  - » a megbízhatóság és érvényesség kérdésének tisztázása
  - » etikai kérdések tisztázása
  - » adatelemzési technikák kiválasztása
  - » az eredmények értelmezése és jelentés készítése

Módszertani megfontolások

Az értékelésnek ki kell térnie a program által indukált szándékolt és nem szándékolt hatásokra. Ahhoz, hogy a valódi hatásokat felmérhessük, tudni kell, mi történt volna a beavatkozás nélkül. Ennek érdekében a legcélravezetőbb egy olyan kontrollcsoportot felállítani még a beavatkozás előtt, akik nem esnek át a beavatkozáson. Ez az, amire szinte soha sincs lehetőség oktatási programok esetében részben etikai, részben gyakorlati okokból. Az egészségügyi kísérleti-randomizált design helyett megvalósíthatóbb az ún. kvázi kísérlet, ahol utólag keresünk olyan kontrollcsoportot, amelyik nem esett át a beavatkozáson és hasonló sajátosságokkal bír, mint a programban részt vevő csoport. A leggyengébb magyarázó erővel az implicit értékelési módszerek rendelkeznek, ahol a program végén történik az adatfelvétel kontrollcsoport bevonása nélkül és minden változást a program hatásának tudnak be.

	Beavatkozás előtt	Beavatkozás	Beavatkozás után
Programban részt vevők csoportja	0_1	X	0_3
A programban nem részt vevők/ kontrollcsoport	0_2		0_4

Javaslat az oktatási programok értékelési designjára a jövőben

Idő és pénz hiányában gyakran nincs mód a klasszikus monitoring, külső értékelés és a kutatás és fejlesztés elkülönítésére. Sőt, gyakran éppen, akárcsak az akciókutatás keretében, egy aktív résztvevő értékelés során maguk a program résztvevői is tanulnak, fejlődnek. Ez a fajta komplex értékelés nélkülözi a külső értékelés beavatkozás-mentes sterilitását, mert az értékelő is részt vesz a folyamatban. De amikor nincs mód valódi módszertanilag megalapozott értékelés lefolytatására (rövid az idő és csak kvázi kontrollcsoportra van lehetőség), akkor hasznos lehet ez az új értékelési design, amely tartalmazza a bemeneti és kimeneti értékelési elemeket, konkrét mérhető célokat fogalmaz meg már a program legelején, kontrollcsoportról is gondoskodik, vagy legalábbis gondolkozik róla, eleme egyaránt a monitoring és a részt vevők folyamatos bevonása és fejlesztése, tanítása.

Egy komplex értékelési modell lehetséges elemei

1.) A gyermekek/tanulók fejlődésének tesztelése

Minden oktatási fejlesztési program végső célja, hogy a benne részt vevő gyermekek, tanulók kompetenciái fejlődjenek és az oktatási rendszerben való előrehaladásuk sikeres legyen. A tanulók fejlődését megfigyeléssel és tesztekkel lehet nyomon kísérni, ugyanakkor a tesztek kidolgozása és kipróbálása igen drága és hosszadalmas munka. Amennyiben ennek kidolgozására nincs elég kapacitás és erőforrás (pénz, idő és szakember), úgy fel lehet használni már kipróbált teszteket. Ugyanakkor ezek köre Magyarországon meglehetősen korlátozott. Kontrollcsoportként funkcionálhat minden, a beavatkozásban részesülő csoport tagjaihoz hasonló adottságú gyermek vagy tanulócsoport (területi, intézményi és családi háttér terén).

Bemeneti mérés és kontrollcsoport hiánya esetén lehetséges megoldások

a.) Korlátozott körben lehetséges retrospektív vizsgálatot végezni a tanulók körében, ahol a kérdőív a gyerekeken kívül a szülőket és nevelőket is megcélozhatja, feltárva a gyermek korábbi és jelenlegi élethelyzetét és sikeres vagy sikertelen óvodai, illetve iskolai beilleszkedését, tanulói pályáját.

b.) Egyéb adatbázisok használata, például egészségügyi (védőnői) adatok, vagy kompetenciamérés adatai.

c.) Egy leegyszerűsített kérdőív kialakítása és lekérdezése a bennlévőknél az értékelési periódus elején és végén.

2.) Feltáró kvalitatív vizsgálat

A feltáró kvalitatív vizsgálat előnye, hogy alkalmas a mélyfúrásra és a problémák feltárására, ugyanakkor viszonylag drága, ezért nem lehet nagymintán végezni. A kiválasztott intézmények és települések egy korlátos számú mintáján érdemes interjúkat, fókuszcsoportos beszélgetést végezni a programban résztvevőkkel (gyermekek és szüleik) és megvalósítókkal, valamint strukturált mélyinterjúkat végezni a szakemberek és helyi stakeholderek körében. Ezen kívül megfigyeléseket is kell végezni az oktatási programot implementáló intézmény helyi munkájáról egy strukturált megfigyelési eszköz segítségével (pl. osztálytermi megfigyelési háló).

3.) Survey, on-line felmérés

A kvantitatív módszerek lehetőséget adnak a nagymintás, reprezentatív, vagy akár teljes körű vizsgálatra is, ugyanakkor a survey jellegéből adódóan mélyfúrásra itt nincs mód. Ma már a survey olcsó formája az on-line felmérés, ezt az intézmények vezetői, pedagógusai illetve a (nagyobb) tanulók körében is fel lehet venni. Ennek további előnye, hogy a kifejlesztett felületen akár kialakítható, vagy továbbfejleszthető a programban résztvevő intézmények hálózatosodását segítő on-line felület illetve a munkájukat segítő és önellenőrzésre is alkalmas dokumentációs rendszer.

4.) Meglévő adatok másodelemzése, dokumentumelemzés

A programokban résztvevő intézményekről gyakran elérhetők más forrásból is adatok (oktatási intézmények esetén például a KIR-STAT vagy az Országos kompetenciamérés adatbázisa ilyen), vagy akár maguk az intézmények is létrehozhattak olyan dokumentációs rendszert, amelynek adatait érdemes elemezni. Általában a kvalitatív és kvantitatív módszereket tudja kiegészíteni a már meglévő dokumentumok és adatok másodelemzése.

5.) Monitoring tevékenység

Amennyiben nem pusztán az értékelés, de a folyamatos fejlesztés is a cél, úgy érdemes a kutatásról folyamatos visszajelzést adni a programban résztvevőknek. Erre is jó eszköz lehet az erre kialakított on-line felület, valamint interim visszacsatolás az eredményekről és az értékelést záró workshop.

Tanodák munkájának értékelése: *Kutatásvezető. Németh Szilvia, a zárótanulmányt készítette: Lannert Judit és Németh Szilvia, a háttértanulmányok szerzői: Fábián Mária, Gáti Annamária, Molnár Éva, Németh Szilvia, Szarvas Hajnalka.*

A Dobbantó program értékelése: *Kutatásvezető: Sinka Edit, közreműködő: Juhász Judit*

Kreatív Partnerség Magyarország – egy nemzetközi program hazai pilotja: *Kutatásvezető: Németh Szilvia, közreműködők: Máté Dezső, Juhászné Devecseri Valéria, Csánó Szabina, Csovcsics Erika*